BM995
~~Gen. Lib.~~
Oriental Institute

Zur Sprache des Prophetentargums

Inaugural-Dissertation

zur

Erlangung der Doktorwürde.

Genehmigt von der

Philosophischen Fakultät

der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität

zu Bonn.

Von

Alexander Sperber

aus Czernowitz.

Promotion am
31. JUL. 1924

Datum der mündlichen Prüfung: 8. Juli 1924.

Exchange Diss.

Berichterstatter: Prof. K a h l e.

Sonderabdruck aus:
„Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft und die Kunde des nachbiblischen Judentums". 1927.

Verlag von Alfred Töpelmann in Gießen.
1927.

Wie sich die Sprache der eigentlichen Prophetenbücher von der der historischen unterscheidet, so hebt sich auch die Sprache der bezüglichen Targumim von einander ab. Die Paraphrasen des Targums der poetischen Stücke in den vorderen Propheten (Deborah- und Hannahlied und II Sam 22 1—23 7) beweisen, daß dieser Unterschied nicht auf verschiedene Verfasser, sondern einzig auf die Verschiedenartigkeit der Texte zurückzuführen ist.

Wenn auch Hebräisch und Aramäisch zwei nächstverwandte Sprachen sind, so hat doch der aramäische Übersetzer Schwierigkeiten genug zu überwinden gehabt, wollte er nicht eine streng wortgetreue Übersetzung bieten, sondern die oft bildliche Ausdrucksweise des Textes seinem Publikum verständlich machen. Da erhebt sich aber die Frage: Hat der Übersetzer es überhaupt angestrebt, in einer klaren und sprachgesetzlich einwandfreien Sprache sein Targum abzufassen? Der Beantwortung dieser Frage soll diese Untersuchung dienen.

Eine eingehende Vergleichung einer größeren Anzahl teils handschriftlicher, teils gedruckter Targumtexte miteinander ergab eine ungemein große Zahl innertargumischer variae lectiones; als ich aber den hebräischen Text zu den entsprechenden Stellen heranzog, stellte sich heraus, daß diese nur zum kleineren Teile Varianten in dem Sinne sind, daß beispielsweise zwei Texte je ein anderes Synonymon setzen; in der Mehrzahl der Fälle läßt sich dagegen unzweifelhaft ein Einfluß des entsprechenden hebräischen Wortes des Textes auf die Entstehung der Variante feststellen.

Ich will versuchen, dies an der Hand einer kleinen Beispielsammlung klar zu machen. Zu diesem Zwecke schicke ich in I—XIII einige besonders wichtige Regeln über den Sprachgebrauch des Targums voraus. Sie sind teils für das Verständnis der in XIV—XXIV behandelten Änderungen, teils für das der — als Probe einer Targum-Editition — veröffentlichten Kapitel I Reg 17—19 nötig. In Abschnitt A sowie in den Fußnoten zu den edierten drei Kapiteln

ist unter Targum der Text des Codex Reuchlinianus zu verstehen; der Edition selbst liegt hauptsächlich das Manuskript Or. 2210 des British Museum zugrunde; mit Hebraismus bezeichne ich (in den Noten zur Edition) kurz jede Angleichung an die hebräische Wortform.

Der Kürze halber bediene ich mich folgender Sigla:

a = Ms. Add. 26 879 des British Museum
b = Biblia Rabbinica, Venedig 1517
c = Targum-Ms. des Jews College, London
d = Prophetae priores, editio Leiria 1494
f = cod. Reuchl. Karlsruhe (f_1 = Marginalnoten)
g = Polyglotte ed. Walton, London 1657
i = Ms. Harley 5709 des British Museum
j = Ms. Or. 1470 „ „ „
k = Ms. Or. 2364 „ „ „
l = Ms. Harley 1861 „ „ „
m = Ms. Or. 1472 „ „ „
o = Antwerpner Polyglotte, 1569/73
p = Ms. Or. 2210 des British Museum
q = Ms. Gaster 655 „ „ „
s = „ „ 244 „ „ „
v = Ms. Or. 2211 „ „ „
w = „ „ 1471 „ „ „
y = „ „ 2371 „ „ „
z = „ „ 1474 „ „ „
Ra = Targumzitate im Kommentare Raši
Q = „ „ „ R. David Qimḥi.

A. Stileigentümlichkeiten des Targums.

Vers	Text	Targum	scheinbarer Text des Targums

I. Zusätze und Änderungen unter Einfluß ähnlicher Stellen.

Jos 13 14	לא נתן נחלה	לא יהב משה אחסנא	לא נתן משֶׁה נחלה [1]
I Reg 14 19	הנם כתובים	הלא אינון כתיבין	הֲלוֹא־הֵם כתובים [2]
Jer 4 12	אדבר משפטים	ואימליל פורענות דיני	אדבר מִשְׁפָּטַי [3]
Jer 36 14	ולך	ואיתא	וַיָּבֹא [4]
Ez 29 6	משענת קנה	סמך קניא רעיעא	משענת הַקָּנֶה הָרָצוּץ [5]

[1] Vgl. v. 33: לא־נתן משה. [2] Vgl. 15 7 23 31 und öfter. [3] Vgl. 1 16: ודברתי משפטי. [4] Vgl. in demselben Vers: ויבא ... ויקח Targ. ואתא. [5] Vgl. II Reg 18 21; Jes 36 6: משענת הקנה הרצוץ.

II. Dem Sinne nach übersetzt.

Vers	Text	Targum	scheinbarer Text des Targums
Jud 8 33	ויהי כאשר מת גדעון	והוה בתר דמית גדעון	[1] ויהי אַחֲרֵי מוֹת גדעון
I Sam 12 15	בכם ובאבתיכם	... בכון כמא דהות באבהתכון	[2] בכם כַּבַּאֲבֹתֵיכֶם
I Sam 17 35	והחזקתי בזקנו	ואחדית בלועיה	והחזקתי בִּגְרוֹנוֹ
II Sam 11 20	אם־תעלה חמת המלך	אם ידלק רוגזא דמלכא	[3] אם־תִּדְלַק חמת המלך
Jes 7 18	בקצה יארי מצרים	מסייפי ארעא דמצרים	מקצה אֶרֶץ מצרים
Jer 2 31	אתם ראו דבר־יהוה	אתון קבילו פיתגמא דיי	אתם שִׁמְעוּ דבר־יהוה
Jer 17 27	ואכלה	ותשיצי	וּתְכַלֶּה
Joel 1 12	כי־הביש ששון	ארי פסקת חדותא	כי־הִשְׁבַּת ששון
Jos 14 6	איש־האלהים	נביא דיי	נְבִיא־אלהים
Jer 1 6	לא־ידעתי דבר	לית אנא ידע לאיתנבאה	לא־ידעתי הִנָּבֵא
Jer 26 2	ודברת	ותתנבי	וְנִבֵּאת
Ez 6 2	שים פניך	קביל נבואה	

III. Ergänzungen des Targums (s. Nachtrag).

Jos 14 2	כאשר צוה ... לתשעת המטות	כמא דפקיד ... למיתן לתשעה שיבטין	כאשר צוה ... לָתֵת לתשעת המטות
I Sam 14 6	אולי יעשה יהוה לנו	מא אם יעביד יי לנא ניסא	אולי יעשה יהוה לנו אות
Jer 9 6	מפני בת־עמי	מן קדם חובי כנישתא דעמי	מפני רָעַת בת־עמי
Hos 3 3	וגם־אני אליך	ואף אנא עתיד לרחמא עליכון	וגם־אני אֲרַחֵם עליך

IV. Collectivum mit dem Plural.

Jos 11 4	וסוס ורכב	וסוסון ורתיכין	וְסוּסִים וּרְכָבִים
Jes 8 14	ליושב ירושלם	דיתבין בירושלם	לְיוֹשְׁבֵי ירושלם
Jer 5 28	דין יתום	דין יתמיא	דִּין יְתוֹמִים
Ez 34 16	את־האבדת ... ואת־הנדחת ... ולנשברת	ית דאבדו ... וית דאיטלטלו ... ולתביריא	את־הָאֹבֶדֶת ... ואת־הַנִּדַּחַת ... וְלַנִּשְׁבֶּרֶת

[1] Vgl. auch VIII. [2] Den toten Vätern kann man nicht gut mit einem Strafgericht drohen; sie sollen also den Kindern dienen als warnendes Beispiel.

[3] Der Zorn wird mit dem Feuer verglichen; vgl. Ps 69 47: תבער כמו־אש חמתך; zu dieser Vorstellung paßt das Verb עלה, vgl. II Sam 22 9: עלה אשן באפו; das Targum setzt daher hierfür ein Wort, das „brennen“ bedeutet; vgl. auch BARTH, Wurzelunters. S. 35, der עלה mit غَلَى „aufwallen, sieden, kochen“ in Zusammenhang bringt.

Vers	Text	Targum	scheinbarer Text des Targums

V. Konkretum statt des Abstraktums.

Jud 20 42	והמלחמה הדביקתהו	ועבדי קרבא אדביקונון	וְהַלֹּחֲמִים הִדְבִּיקוּהוּ
II Sam 18 8	וירב היער לֶאכל בעם	ואסגיאת חית חורשא לקטלא בעמא	וַתֶּרֶב חַיַּת היער לאכל בעם
Jes 3 25	וגבורתך	ועבדי ניצחניך	וְגִבּוֹרַיִךְ
Jer 7 32	כי אם־גיא ההרגה	אילהין חילת קטיליא	כי אם־גיא הַהֲרוּגִים
Ez 35 6	ודם ירדפך	ואשדי דמא ירדפונך	וְשֹׁפְכֵי דם יִרְדְּפֶךָ
Am 8 11	לא־רעב . . . ולא־צמא	לא דכפין . . . ולא דצחי	לא־רָעֵב . . . ולא־צָמֵא

VI. Hinzufügung und Weglassung von Suffixen.

I Sam 2 8	להושיב	לאותבותהון	לְהוֹשִׁיבֵם
II Sam 23 5	וכל־חפץ	וכל בעותי	וכל־חֲפָצַי
Jes 10 24	בשבט יככה	בשלטניה ימחינך	בְּשִׁבְטוֹ יככה
Jes 55 2	תשקלו־כסף	תתקלו כספכון	תשקלו־כַּסְפְּכֶם
Jer 50 36	אל־הבדים	על קסמהא	אל־בַּדֶּיהָ
II Sam 4 10	לתתי־לו	למיתן ליה	לָתֵת־לו
Jer 50 6	רעיהם התעום	מלכיא טלטלונון	רֹעִים התעום
Zeph 3 8	לקבצי ממלכות	לקרבא מלכותא	לְקַבֵּץ ממלכות

VII. Aktiv- und Passivkonstruktion nicht streng innegehalten.

Jos 11 11	לא נותר	לא אשאר	לא הוֹתִיר
Jer 10 9	מתרשיש יובא	מאפריקא מייתן	מתרשיש יָבִיאוּ
Hos 10 6	לאשור יובל	לאתור יובלון	לאשור יוֹבִילוּ
Jos 8 31	לא־הניף עליהן	דלא איתרם עליהון	לא־הֻנַּף עליהן
I Sam 26 20	כאשר ירדף הקרא	כמא דמתרדיף קוראה	כאשר יְרֻדַּף הקרא
Ez 32 5	ומלאתי הגאיות	ויתמליין היליא	וְנִמְלְאוּ הגאיות

VIII. Tempus sinngemäß wiedergegeben.

I Sam 25 28	לא־תמצא בך	לא אישתכחת בך	לא־נִמְצְאָה בך
II Reg 20 14	ומאין יבאו	ומנן אתו	ומאין בָּאוּ
Jes 14 24	כן היתה	כין תהי	כן תִּהְיֶה
Ez 18 6	לא יקרב	לא על	לא קָרֵב
Sach 1 16	שבתי	איתוב	אָשׁוּב

IX. Ersetzung der Präposition ל durch vergleichendes כ.

Jes 1 31	לנערת . . . לניצוץ	כנעורת . . . כניצוץ	כְּנערת . . . כְּניצוץ
Jer 1 18	לעיר . . . ולעמוד . . . ולחמות	כקירוא . . . וכעמוד . . . וכשור	כְּעיר . . . וּכְעמוד . . . וּכְחמות
Jer 47 2	והיו לנחל שוטף	ויהון כנחל מגבר	והיו כְּנחל שוטף
Ez 11 11	לסיר . . . לבשר	כדודא . . . כבסרא	כסיר . . . כְּבשר

Vers	Text	Targum	scheinbarer Text des Targums

X. Präpositionen (־ב, ־ל) statt des hebr. adverbiellen Akkusativs.

a) Angabe der Richtung.

Vers	Text	Targum	scheinbarer Text des Targums
Jos 2 1	ויבאו בית אשה	ועלו לבית איתתא	ויבאו אֶל־בית אשה
Jud 14 19	וירד אשקלון	ונחת לאשקלון	וירד אַשְׁקְלוֹנָה
II Sam 19 35	כי־אעלה . . . ירושלם	ארי איסק . . . לירושלם	כי־אעלה . . . לִירושלם
Jer 18 2	וירדת בית היוצר	ותיחות לבית פחרא	וירדת אֶל־בית היוצר
Ez 12 13	והבאתי אתו . . . ארץ כשדים	ואגלי יתיה . . . למדינת ארע כסדאי	והבאתי אתו . . . אֶל־ ארץ כשדים

b) Zeitangaben.

Vers	Text	Targum	scheinbarer Text des Targums
Jos 2 2	באו הנה הלילה	אתו הלכא בליליא	באו הנה בַּלילה
Jud 7 19	ראש האשמרת	בריש מטרתא	בְּראש האשמרת
I Sam 28 8	ויבאו . . . לילה	ואתו . . . בליליא	ויבאו . . . בַּלילה
Hos 4 5	היום . . . לילה	בימּמא . . . בליליא	בַּיום . . . בַּלילה

XI. Änderung des numerus wegen des Zusammenhanges.

Vers	Text	Targum	scheinbarer Text des Targums
Jos 2 4	ותצפנו	ואטמרתנון	[1] וַתִּצְפְּנֵם
Jes 66 15	וכסופה	ובעלעולין	[2] וְכַסּוּפוֹת
Jer 22 13	ועליותיו	ועיליתיה	[3] וַעֲלִיָּתוֹ
Ez 7 26	עצה מזקנים	ומילך מחכימ	[4] ועצה מִזָּקֵן

XII. על (אל) = „mit“ — Targum: עם.

Vers	Text	Targum	scheinbarer Text des Targums
Jos 11 19	אשר השלימה אל־בני ישראל	דאשלימת עם בני ישראל	אשר השלימה עִם־בני ישראל
Jud 3 19	דבר־סתר לי אליך	. . . לי למללא עמך	דבר־סתר לי עִמָּךְ
I Sam 20 8	ועשית חסד על־עבדך	ותעביד טיבו עם עבדך	ועשית חסד עִם־עבדך
Ez 16 61	אל־הקטנות ממך	עים דדעדקן מיניך	עִם־הקטנות ממך

XIII. Hinzufügung und Weglassung von Partikeln.

a) כל.

Vers	Text	Targum	scheinbarer Text des Targums
Jos 8 1	ואת־עמו	וית כל עמיה	ואת כָּל־עמו
I Reg 5 22	את אשר־שלחת	ית כל דשלחת	את כָּל־אשר־שלחת
Jes 10 8	הלא שרי	הלא כל שילטוניי	הלא כָּל שרי
Ez 16 2	את־תועבותיה	ית כל תועיבתהון	את־כָּל־תועבותיה
Jos 10 32	ככל אשר־עשה	כמא דעבד	כַּאֲשֶׁר עשה
Jer 15 13	ובכל־חטאותיך	בחוביך	וּבְחַטְּאוֹתֶיךָ

---

[1] Das Suffix bezieht sich auf das vorangehende את־שני־האנשים. [2] Darauf folgt der plur. מרכבתיו. [3] Parallel dazu der sing. ביתו. [4] Sing. wie der ganze Vers.

Vers	Text	Targum	scheinbarer Text des Targums
		b) את.	
Jud 7 25	וילכדו שני־שרי מדין	ואחדו ית תרין רברבי מדין	וילכדו אֶת־שני־שרי מדין
II Reg 18 28	שמעו דבר־המלך	שמעו ית פיתגמא דמלכא	שמעו אֶת־דבר־המלך
Jer 7 18	לשות בצק	לישן ית לישא	לשות אֶת־הבצק
I Sam 31 8	לפשט את־החללים	לחלצא קטיליא	לפשט החללים
Jer 52 10	וגם את־כל־שרי יהודה	ואף כל רברבי יהודה	וגם כל־שרי יהודה
		c) ל־ mit Suffixen.	
I Reg 11 36	אשר בחרתי לי	דאיתרעיתי	אשר בחרתי
I Sam 1 8	ולמה ירע לבבך	ולמה באיש ליך ליבך	ולמה ירע לָךְ לבבך
Jer 2 8	ואחרי לא־יועלו	ובתר דלא יהנון להון	ואחרי לא־יועלו לָהֶם
Jes 25 4	בצר־לו	בעידן עקא	בצר

B. Änderungen des Targumtextes auf Grund des hebräischen Textes.

Vers	Text	Codex Reuchlianus	Variante und Quellenangabe
		XIV. Anpassung an den hebr. Wortstamm.	
		a) אבה.	
Jos 24 10	(ולא) אביתי	חפצית	אביתי a b d g k o
Jud 11 17	(ולא) אבה	אבה	קביל d g
		b) בחור.	
I Sam 26 2	בחורי (ישראל)	בחורי	עולימי a
		c) בחר.	
I Sam 20 30	(כי־)בחר (אתה)	רעי	בחיר d
		d) הפך.	
II Sam 10 3	ולהפכה	ולמהפכה	ולמיבדקה a b d g m o p
		e) זרע.	
II Sam 4 8	(משאול) ומזרעו	ומבנוהי	ומזרעיה a b d g m o p
		f) חטא.	
Jos 7 11	חטא (ישראל)	חטו	חבו o
Jud 11 27	(לא־)חטאתי (לך)	חטית	חבית o
I Sam 12 10	חטאנו	חבנא	חטנא d
I Sam 24 12	(ולא־)חטאתי (לך)	חבית	חטית a b d g m o p

Vers	Text	Codex Reuchlinianus	Variante und Quellenangabe
		g) חרב.	
Jud 8 10	(שלף) חרב	סייפא	חרבא b d g
		h) התחשב.	
Jos 13 3	(לכנעני) תחשב	מתחשבא	תתמני d g
		i) טוב.	
Jud 15 2	(אחותה הקטנה) טובה (ממנה)	שפירה	טבתא d
I Sam 29 6	(כי־ישר אתה) וטוב (בעיני)	וטב	ותקין m p
		j) טעם.	
I Sam 21 14	(וישנו את־)טעמו	מדעיה	טעמיה b g
		k) יום.	
Jos 9 27	ביום (ההוא)	בעידנא	ביומא a d g o
I Sam 8 18	ביום (ההוא)	בעדנא	ביומא p
Jes 5 30	ביום (ההוא)	ביומא	בעידנא v z
„ 19 21	ביום (ההוא)	ביומא	בעידנא v z
		l) כהה.	
I Sam 3 13	(ולא) כהה (בם)	כזף	כהא a b d g m o p
		m) כף.	
II Sam 18 12	(על־)כפי	ידי	כפי b g
		n) לחם.	
I Sam 25 11	(ולקחתי את־)לחמי	מיכלי	לחמי d
		o) משל.	
Jud 15 11	(כי־)משלים (בנו פלשתים)	שלטין	משלין a
		p) מות.	
Jud 9 49	וימתו (גם כל־אנשי)	ואיתקטלו	ומיתו a
II Sam 1 4	(שאול ויהונתן בנו) מתו	איתקטלו	מיתו a b d g m o p
„ 2 31	(שלש־מאות וששים איש) מתו	מיתו	קטלו a
		q) נפל.	
II Sam 2 16	ויפלו (יחדו)	ונפלו	ואתקטלו a d m o p
„ 11 17	ויפל (מן־העם)	ואיתקטיל	ונפל a
		r) נתן.	
II Reg 8 19	לתת	לקיימא	למתן b g m p
Jes 36 8	לתת	למנאה	למיתן v

Vers	Text	Codex Reuchlinianus	Variante und Quellenangabe

s) עבר.

Jos 6 8	עברו (ותקאו)	עברין	אזלין o
Jes 26 20	(עד־)יעבר (זעם)	דייעיבר	דיעדי v z

t) קרא.

I Sam 12 18	ויקרא	וצלי	וקרא d g
II Reg 11 14	ותקרא	ואמרת	וקרת b d g m o p w
„ 18 28	ויקרא	ואכלי	וקרא b g

u) שלח.

I Sam 16 19	שלחה (אלי את־דוד)	שדר	שלח o
II Sam 6 6	וישלח (עזה)	ושלח	ואושיט a b d j k m p q
II Reg 17 25	וַיְשַׁלַּח	ושלח	וגרי a b d g m o p w

v) שמע.

Jud 11 17	(ולא) שמע	קביל	שמע g
Jes 39 5	שמע (דבר־יהוה)	שמע	קביל v

w) שפך.

Jud 6 20	(ואת־המרק) שפוך	שדי	שפוך d g o
I Sam 1 15	ואשפך (את־נפשי)	ואמרית	ושפכית k

XV. Wörtliche Wiedergabe des hebr. Wortes[1].

a) אהל — aram. משכנא.

Jos 22 7	(שלחם יהושע) אל־אהליהם	למשכניהון	לקירויהון a b d g o
I Sam 13 2	(שלח איש) לאהליו	לקירווהי	למשכניה a

b) גוי — aram. עמא.

Jos 5 6	(עד־תם כל־)הגוי	עמא	דרא i k l

c) דבר — aram. מליל.

I Sam 25 39	וידבר	ושאיל	ומליל f_1
II Reg 1 3	ודבר	ואיתנבי	ומליל b g

d) היה — aram. הוה.

I Sam 19 9	ותהי (רוח יהוה רעה אל־שאול)	ושרת	והות a d

e) הלך — aram. אזל.

Jud 2 12	וילכו (אחרי אלהים אחרים)	וטעו	ואזלו d

[1] Vgl. den richtigen Sprachgebrauch oben II.

Vers	Text	Codex Reuchlinianus	Variante und Quellenangabe
	f) לקח — aram. נסיב.		
Jos 11 23	ויקח (יהושע את־כל־הארץ)	ואחסי	ונסיב a b g o
I Sam 5 1	לקחו (את ארון האלהים)	נסיבו	שבו a b d g m o p
„ 30 19	(כל־)אשר לקחו	דשבו	די נסיבו b g p
	g) מקום — aram. אתרא.		
Jud 19 13	המקמות	קירויא	אתריא a b d g o w y
Jes 14 2	(והביאום) אל־מקומם	לארעהון	לאתרהון v z
„ 18 7	אל־מקום	לאתרא	לארעא v
	h) נתן — aram. יהב.		
I Sam 30 23	ויתן (את־הגדוד . . . בידנו)	ויהב	ומסר a b f_1 g m o p
II Sam 4 8	ויתן (יהוה . . . נקמות)	ויהב	ועבד a b d m o p
I Reg 15 4	נתן	קיים	יהב b g
„ 15 18	ויתנם	ויהבינון	ומנינון b c d g m o p w
„ 18 23	ונתתי	ואישווי	ואתן abdgjkmopqw
	i) עשה — aram. עבד.		
I Sam 10 7	עשה (לך)	אתקין	עביד b g
„ 12 20	עשיתם (את כל־הרעה)	גרמתון	עבדתון a o
„ 28 17	ויעש (יהוה)	וקים	ועבד g o
II Sam 8 13	ויעש (דוד שם)	וכנש	ועבד a o
I Reg 5 22	אעשה	אעביד	אסופיק a b d g m o p w
II Reg 10 10	עשה	עבד	קיים a b c d m o p w
	j) שדה — aram. חקלא.		
I Sam 6 1	בשדה (פלשתים)	בקירוי	בחקל a
„ 17 44	(ולבהמת) השדה	דחקלא	דארעא b g m
„ 25 15	(בהיותנו) בשדה	במדברא	בחקלא a b d g m o p
II Reg 9 37	השדה	ארעא	חקלא abcdgmopw

XVI. ־ו consecutivum als Copula mißverstanden.

Jos 2 11	וימס	ויתמסי	ואיתמסי a b g j k o q s
„ 23 15	והיה	והוה	ויהא a b o
Jud 7 17	והיה	ויהי	והוה a
I Sam 1 22	ונראה	ויתחזי	ואתחזי g
II Sam 17 17	והגידו	ויחוון	וחויאו b g

XVII. Anpassung an das Genus des hebr. Wortes.

1. אילא — hebr. קינה.

II Sam 1 17	(את־הקינה) הזאת	הדא	הדין b d g

Vers	Text	Codex Reuchlinianus	Variante und Quellenangabe
		2. איגרתא — hebr. ספר.	
Jes 37 14	(את־הספרים . . .) ויקראהו	[ויקרא] חד [מנהון]	חדא v z
		3. בוטמא — hebr. אלה.	
II Sam 18 9	(האלה) הגדולה	רבא	רבתא a m p
		4. בסיסא — hebr. מכונה.	
I Reg 7 38	(על־המכונה) האחת	חדא	חד a
„ 7 43	(ואת־המכנות) עשר	עשר	עשרה o
		5. דחלתא — hebr. אלהים.	
Jud 16 24	נתן (אלהינו בידנו)	מסרת	מסר d
		6. דשא — hebr. דלת.	
I Reg 6 34	(הדלת) האחת	חדא	חד m p
„ „	(הדלת) השנית	תינייתא	תניינא m o
		7. הלכתא — hebr. משפט.	
Jos 6 15	(כמשפט) הזה	הדין	הדא a d o
		8. זיעא — hebr. חרדה.	
I Sam 14 15	ותהי (חרדה)	והות	והוה m p
		9. חובא — hebr. חטאת.	
I Sam 14 38	היתה (החטאת)	הוה	הות b g
„ „	(החטאת) הזאת	הדין	הדא a
		10. חולקא — hebr. ידות.	
II Sam 19 44	עשר(־ידות לי)	עשר	עסרא b d m o p
		11. טבותא — hebr. חסדים.	
Jes 55 3	(חסדי . . .) הנאמנים	דמהימנן	דמהימנין v z
		12. טעותא — hebr. אלהים; אלילים.	
I Sam 12 21	(ולא) יצילו	משיזבין	משיזבן b d j k m p s
„ „	המה	אינון	אנין p q
Jes 19 1	ונעו (אלילי מצרים)	ויתברון	ויתברן v
„ 37 19	(אלהים) המה	אינון	אנין v z
		13. כלילא — hebr. עטרת.	
II Sam 12 30	(עטרת . . .) ותהי	והוה	והות m
„ „	(עטרת . . .) ומשקלה	ומתקלה	ומתקליה p
		14. מותנא — hebr. מגפה.	
II Sam 24 21	ותעצר (המגפה)	ותיתכלי	ויתכלי a b g m p

Vers	Text	Codex Reuchlinianus	Variante und Quellenangabe
	15. מילכא — hebr. עצה.		
II Sam 17 7	(לא־)טובה (העצה)	תקין	תקנא a
Jes 5 19	ותבואה (עצת קדוש...)	ותיתי	וייתי v z
„ 14 26	זאת (העצה)	דא	דין v z
	16. מלכותא — hebr. גויִם.		
Jes 11 10	(אליו גוים) ידרשו	ישתמעון	ישתמען v
	17. מנתא — hebr. מנים.		
I Reg 10 17	שלשת (מנים זהב)	תלתא	תלת d
	18. מפקנא — hebr. תצאה.		
Jos 15 4	והיו (תצאות הגבול)	והוו	והואן a b
„ 16 3	והיו (תצאתיו)	והון	והוו o
	19. משריתא — hebr. מחנה, ראש, גדוד.		
Jud 7 22	וינס (המחנה)	ואפך	ואפכת a b d g o
„ 9 34	ארבעה (ראשים)	ארבע	ארבעא b d
I Sam 13 17	שלשה (ראשים)	תלתא	תלת d m o p
„ 30 8	(הגדוד) הזה	הדא	הדין a
„ 30 8	(הגדוד . .) האשגנו	ואדבקיניה	ואדבקינה o p
	20. סיעא — hebr. אגדה.		
II Sam 2 25	(לאגדה) אחת	חדא	חד b g
	21. ספינתא — hebr. אני.		
Reg 10 11	(אני . . .) הביא	אתיאת	איתי m p
	22. עידנא — hebr. עת.		
Jos 5 2	(בעת) ההיא	ההיא	ההוא j k q s
I Reg 11 29	(בעת) ההיא	ההוא	ההיא b
Jes 39 1	(בעת) ההיא	ההיא	ההוא v z
	23. פורקנא — hebr. תשועה, ישועה.		
Jud 15 18	(התשועה הגדלה) הזאת	הדין	הדא b g
I Sam 14 45	(הישועה) הגדולה	רבא	רבתא a
Jes 56 1	קרובה (ישועתי)	קריבא	קריב v z
	24. קלנא — hebr. נבלה.		
Jud 19 23	(הנבלה) הזאת	הדין	הדא a b o
	25. קרבא — hebr. מלחמה.		
II Sam 2 17	ותהי (המלחמה)	והוה	והות a
„ 2 17	(ותהי המלחמה) קשה	תקיפא	תקיף b d m o
	26. רוגזא — hebr. חמה.		
II Sam 11 20	תעלה (חמת המלך)	ידלק	תדליק a

Vers	Text	Codex Reuchlinianus	Variante und Quellenangabe

27. שיגושא — hebr. מהומה.

I Sam 5 11	היתה (מהומת־מות)	הוה	הות a b p

28. שורא — hebr. חומה.

Jos 6 20	ותפל (החומה)	ונפל	ונפלת b
Jes 30 13	(בחומה . . .) שברה	תבריה	תבריה v

29. שלמא — hebr. חזות.

Jes 28 18	(וחזותכם . . . לא) תקום	תתקיים	יתקיים v z

30. תושבחתא — hebr. שיר.

I Reg 5 12	ויהי (שירו)	והוה	והואה b d g m o p
„ 5 12	(ויהי שירו) חמשה (ואלף)	וחמש	וחמשא a

XVIII. Bezeichnung des Genitivverhältnisses.

Im Aramäischen dient dazu die Präposition ־ד; diese wird durch ־ל des hebr. Textes ersetzt.

Jos 14 3	(מעבר) לירדן	דירדנא	לירדנא a b d o
„ 21 1	(אבות המטות) לבני (ישראל)	דבני	לבני a b g
I Sam 30 13	למי (־אתה)	למן	דמן b d g m o p

XIX. אל in Verbindung mit Verbis dicendi.[1]

a) אל — Targ. ל und לות

II Sam 2 22	(לאמר) אל־עשהאל	לעשאל	לות עשהאל d o
„ 9 9	(ויקרא המלך) אל־ציבא	לות ציבא	לציבא a b d g m o p

b) אל — Targ. עם und ל

Jud 13 11	(אשר־דברת) אל־האשה	עם איתתא	לאתתא k
I Sam 25 9	(וידברו) אל־נבל	עם נבל	לנבל d

c) אל — Targ. עם und לות

Jud 8 8	(וידבר) אליהם	עימהון	לותהון b g
I Sam 9 21	(ולמה דברת) אלי	עימי*	לותי a

XX. Nachahmung des hebr. adverbiellen Accusativ.[2]

a) Angabe der Richtung

Jos 2 7	(רדפו) דרך (הירדן)	באורח	אורח b g k q s
„ 18 1	(ויקהלו . . .) שלה	שילו	לשילה b d g o
II Sam 13 7	(לכי נא) בית (אמנון)	בית	לבית a b d g m o p
Jes 7 1	(עלה רצין . . .) ירושלם	ירושלם	לירושלם v z

[1] Den richtigen aram. Sprachgebrauch vgl. XII.

[2] Vgl. oben X.

Vers	Text	Codex Reuchlinianus	Variante und Quellenangabe

b) Zeitangaben

Jud 6 27	(ויעש) לילה	בליליא	ליליא dg
I Sam 14 36	(נרדה אחרי פלשתים) לילה	בליליא	ליליא a

XXI. Anpassung des numerus an den der hebr. Vorlage.[1]

a) bei vorangestelltem Verb

Jos 11 22	(לא־)נותר(ענקים בארץ)	אישתארו	אשתאר bg
Jud 8 21	ויאמר (זבח וצלמנע)	ואמר	ואמרו o
I Sam 4 10	ויפל (... שלשים אלף רגלי)	ואיתקטילו	ואתקטל bdgm

b) bei nachgestelltem Verb

II Sam 3 22	(עבדי דוד ויואב) בא	אתו	אתא bg
„ 20 10	(ויואב ואבישי אחיו) רדף	רדף	רדפו mp

c) bei vorangestelltem ויהי

Jos 8 25	ויהי (כל־הנפלים)	והוו	והוה ado
Jud 10 4	ויהי(־לו שלשים בנים)	והוה	והוו bdgo
I Reg 5 29	ויהי (לשלמה שבעים אלף)	והוה	והוו ajkq

d) bei Collectivis und Völkernamen

Jos 6 20	וירע (העם)	ויבב	ויבבו abdgo
II Sam 19 9	(וישראל) נס	אפך	אפכו m
Jud 1 30	וישב (הכנעני)	ויתיב	ויתיבו abdgo
II Sam 10 15	וירא (ארם)	וחזא	וחזו mp

XXII. Collectiva gleich dem Hebräischen im Sing. wiedergegeben[2].

I Reg 12 18	(וירגמו ...) אבן	באבניא	באבנא bdmop
Jos 8 35	והגר	וגיורא	וגיוריא dgo
I Sam 11 7	לבקרו	לתורידה	לתורוהי a
II „ 23 10	ידו	ידוהי	ידיה abdgmop
Jud 9 48	שכמו	כתפיה	כתפוהי b

XXIII. Das Tempus der Vorlage nachgebildet[3].

Jud 18 24	(ומה־זה) תאמרו	אתון אמרין	תימרון abg
I Sam 1 7	(וכן) יעשה	עביד	יעביד bgjkmpqs
„ 9 6	(כל אשר־)ידבר	דיתנבי	דאתנבי bgo
„ 9 6	(בוא) יבוא	איתקיים	יתקיים abgmop
Jes 10 8	(כי) יאמר	אמר	יימר f_1 vz
„ 50 7	(ואדני יהוה) יעזר(־לי)	יסעד	סעיד vz

[1] Vgl. XI. [2] Vgl. IV. [3] Vgl. VIII.

Vers	Text	Codex Renchlinianus	Variante und Quellenangabe
XXIV. Vergleichendes כ durch ל der Vorlage ersetzt[1].			
Jos 7 5	(וידי) למים	למיא	כמיא b
I Sam 25 37	(והוא היה) לאבן	כאבנא	לאבנא a d
II Sam 7 14	(אני אהיה־לו) לאב	לאב	כאב a b g m p
„ 7 14	(והוא יהיה־לי) לבן	כבר	לבר p

C. Vereinigung zweier Lesarten.

Vers	Text	Cod. Reuchlinianus	Variante	Vereinigung beider Lesarten
Jud 12 9	בנות (הביא לבניו)	כלן	בנן d[2]	בנן כלן b
I Sam 6 3	כי(־השב)	אילהין	ארי p	אילהין ארי m
„ 27 1	עתה (אספה יום־אחד)	כען	דלמא b g[3]	כען דילמא a d m p
„ 27 7	ימים	עידן בעידן	יומין d m o p	יומין עידן בעידן g
II Sam 4 2	שרי(־גדודים)	רבני	רישי a	רבני רישי b d g m o p

Wie hat man sich nun die Entstehung solcher Varianten zu erklären? Ich möchte dies an der Hand des folgenden Beispieles tun: Jes 17 4 7 9 kommt die Phrase ביום ההוא vor, die f gleichlautend mit בעידנא ההוא wiedergibt; kurz hinterher Jes 18 7: בעת ההיא dagegen übersetzt f: בעידנא ההיא. Diesen Unterschied in der Behandlung des Genus e i n e s Wortes (עידנא) darf man vielleicht so erklären, daß der Übersetzer (oder vielmehr der spätere vermeintliche Verbesserer) jedes Wort für sich und ohne Rücksicht auf seine Stellung im Satzbau übersetzte: ביום — בעידנא; ההוא — ההוא; hingegen: בעת — בעידנא; ההיא — ההיא; weder das masc. ביום, noch das fem. בעת haben demnach auf das genus des Wortes עידנא eingewirkt, sondern d a s g e n u s d e s h e b r. W o r t e s, d a s g e r a d e ü b e r s e t z t w u r d e (ההוא bzw. ההיא), h a t d a s d e r a r a m. E n t s p r e c h u n g b e s t i m m t[4].

Die Stelle Jes 18 7: בעת ההיא, f: בעידנא ההיא, wird von v mit בעידנא ההוא übersetzt. Die Lesart von v scheint mir die ursprüngliche zu sein, weil sie die grammatisch richtige ist; denn im Laufe der Jahrhunderte nahm die Kenntnis der Grammatik des Aramäischen derart ab, daß es kaum denkbar ist, es hätte ein Epigone ההיא in ההוא geändert, um dem genus von עידנא gerecht zu werden; außer-

[1] Vgl. IX. [2] Vgl. XIV. [3] Vgl. II. [4] In diesem Sinne sind also alle in XVII behandelten Fälle zu verstehen.

dem hätte ein aram. sprechendes Publikum kein Verständnis für ein Literaturerzeugnis, das von groben und gröbsten Verstößen gegen die Grammatik wimmelt. Es steht also fest: von zwei Lesarten ist die grammatisch richtige stets auch die ursprüngliche.

Geht man nun daran, einen Targumtext zu drucken, so muß von Fall zu Fall geprüft werden, welche von den vorhandenen Lesarten der betreffenden Stelle als die ursprüngliche in den Text aufgenommen werden soll und welche bloß als Variante dazu in eine Fußnote hingehört. Dies geschieht in der stillschweigenden Voraussetzung, daß עידנא (ich bleibe bei dem gewählten Beispiele; das Gesagte gilt in gleicher Weise für alle behandelten und ähnlichen Fälle) masc. gen. ist und daß das Targum ursprünglich in einem einwandfreien Aramäisch abgefaßt war. Dies zugegeben, genügt es nun nicht, bloß dort, wo sich neben der verderbten Lesart eine korrekte findet, dieser zu folgen; der Grundsatz muß vielmehr konsequent zur Anwendung kommen, selbst dort, wo sich kein Beleg für die als richtig vorauszusetzende Lesart findet; denn wenn auch nur an noch so wenigen Stellen בעידנא ההיא stehen bleibt, so ergibt sich daraus, daß עידנא in der Sprache des Targums beiderlei Geschlechts ist, so daß jede Berechtigung fehlt, an irgendeiner Stelle בעידנא ההיא auf Grund der abweichenden Lesart anderer Textzeugen in בעידנא ההוא zu ändern.

Im folgenden gebe ich probeweise eine Edition von I Reg 17—19, hauptsächlich nach Ms. Or. 2210 des Br. Mus., wobei ich hervorhebe, daß ich in den Noten nur solche Varianten vermerkt habe, die von wesentlicher Bedeutung für die Erkenntnis des Problems sind.

I Regum

Kap. 17.

1 ואמר אליה דמתשוב מתותבי גלעד לאחאב קיים הוא ייי אלהא דישראל
דמשמישנא קדמוהי אם יהי שניא האלין טלא ומטרא אלהין כד אימר:
2 והוה פתגם נבואה מן קדם ייי עמיה למימר: 3 איזיל מכא ותתפני לך
לקדומא ותטמר בנחלא דכרית דעל אפי ירדנא: 4 ויהי מנחלא תשתי
וית ערביא פקידית לסוברותך תמן: 5 ואזל ועבד כפתגמא דייי ואזל ויתיב

1 מתשבי גלעד Q דמתותבי גלעד; zur Hinzufügung der Präp. -ד (ohne hebr. אשר hiefür) vgl. II Sam 7 22: כמוך Targ. דכותך; ib. 16 17 את(-רעך) Targ. דעמך; I Reg 1 26 אני(-עבדך) Targ. דאנא. — אשר־עמדתי Targ. דמשמישנא, vgl. VIII.

בנחלא דכרית דעל אפי ירדנא: 6 וערביא מיתן ליה לחמא ובסרא בצפרא
ולחמא ובסרא ברמשא ומן נחלא שתי: 7 והוה מסוף יומין ויביש נחלא
ארי לא הוה מטרא בארעא: 8 והוה פתגם נבואת מן קדם ייי עמיה למימר:
9 קום איזיל לצרפת דלצידנאי ותתיב תמן הא פקידית תמן אתתא
ארמלתא לסוברותך: 10 וקם ואזל לצרפת ואתא לתרע קרתא והא תמן
אתתא ארמלתא מגבבא אעין וקרא לה ואמר סבי כען לי זעיר מיא במנא
ואשתי: 11 ואזלת למסב וקרא לה ואמר לה סבי כען לי פיתא דלחמא
בידיך: 12 ואמרת קיים הוא ייי אלהך אם אית לי מידעם אלהין מלי פסת
ידא קמחא במנא וזעיר משחא בצלוחיתא והא אנא מגבבא תרין אעין ואהך
ואעבדניה לי ולברי וניכלניה ונמות: 13 ואמר לה אליה לא תדחלין עולי
עבידי כפתגמכי ברם עבידי לי מתמן חררא זעירא בקדמיתא ותפקין לי
וליך ולבריך תעבדין בבתריתא: 14 ארי כדנן אמר ייי אלהא דישראל
מנא דקמחא לא יגמר וצלוחיתא דמשחא לא תחסר עד יומא דיתין ייי
מטרא על אפי ארעא: 15 ואזלת ועבדת כפתגמא דאליה ואכלת היא והוא
ואנש ביתה יומין: 16 מנא דקמחא לא גמר וצלוחיתא דמישחא לא חסרת
כפתגמא דייי דמליל ביד אליה: 17 והוה בתר פתגמיא האלין מרע בר
אתתא מרת ביתא והוה מרעיה תקיף לחדא עד דלא אשתארת ביה נשמא:
18 ואמרת לאליה מא לי ולך נביא דייי דאתיתא לותי לאדכרא ית חובי
ולמקטל ית ברי: 19 ואמר לה הבי לי ית בריך ונסביה מחנה ואסקיה
לעליתא דהוא יתיב תמן ואשכביה על ערסיה: 20 וצלו קדם ייי ואמר ייי

---

6 וישתה Targ. ושתי, vgl. VIII; c m p w: וישתי, vgl. XXIII. 9 אשר לצידון Targ. דלצידנאי Bewohner = für Landschaftsnamen, vgl. Jud 18 28 מצידון Targ. מצידונאי; Jos 5 9 מצרים Targ. מצראי; II Reg 13 20 מואב Targ. מואבאי; Jud 6 16 מדין Targ. מדינאי; daher ist c די לצידון Hebraismus. 10 לצרפת, c + דלצידונאי, durch v. 9 veranlaßt, vgl. I. 11 ויאמר Targ. ואמר לה; zum Zusatz לה vgl. XIII c; b d g m o p w haben diesen Zusatz nicht. 15 וביתה Targ. ואנש ביתה; vgl. Jud 9 16 I Sam 3 12 II Sam 7 25 ביתו Targ. אנש ביתיה; daher ist f וביתה Hebraismus. 17 חלה Targ. מרע, g אתמרע; ebenso 14 1 15 33 II Reg 20 12 חלה Targ. מרע, g אתמרע. 18 באת p דאתיתא; zur Präp. ד- vgl. zu v. 1; alle anderen Rezensionen אתיתא. (את(-עוני d f w fehlt ית, vgl. XIII, b. 20 הגם Targ. ברם; f + האף יחים, vgl. III. — האלמנה Targ. ארמלתא, f + הדא, wohl wegen des Artikels (הַ-), vgl. Jes. 37 30 Jer 28 16; השנה Targ. בשתא הדא. — להמית את-בנה

אלהי ברם על ארמלתא דאנא דאר עמה לא יתבאש לה ולא ימות ברה:
21 ואתמקק על רביא תלת זמנין וצלי קדם ייי ואמר ייי אלהי תתוב כען
נפשיה דרביא הדין למעוהי: 22 וקביל ייי צלותיה דאליה ותבת נפשיה
דרביא למעוהי וחיא: 23 ונסיב אליה ית רביא ואחתיה מן עליתא לביתא
ויהביה לאמיה ואמר אליה חזא דחיא בריך: 24 ואמרת אתתא לאליה כען
דין ידענא ארי נביא דייי את ופתגמיא דייי בפומך אנון קשוט:

Kap. 18.

1 והוה לזמן יומין סגיאין ופתגם נבואה מן קדם ייי הוה עם אליה בשתא
תליתיתא למימר איזיל אתחזי לאחאב ואתין מטרא על אפי ארעא: 2 ואזל
אליה לאתחזאה לאחאב וכפנא תקיף בשמרון: 3 וקרא אחאב לעובדיה
דממנא על ביתא ועובדיה הוה דחיל מן קדם ייי לחדא: 4 והוה כד
קטילת איזבל ית נביא דייי ודבר עובדיה מאה נביין ואטמרנון חמשין
חמשין גברא במערתא וסוברנון בלחמא ובמיא: 5 ואמר אחאב לעובדיה
הליך בארעא על כל מבועי מיא ועל כל נחליא מא אם נשכח עסבא ונקיים
סוסון וכודנוון ולא נפסוק מבעירא: 6 ופליגו להון ית ארעא למעבר בה
אחאב הליך באורחא חדא בלחודוהי ועובדיה הליך באורחא חדא בלחודוהי:
7 והוה עובדיה אזיל באורחא והא אליה לקדמותיה ואשתמודעיה ונפל על
אפוהי ואמר האת דין רבוני אליה: 8 ואמר ליה אנא אזיל אימר לרבונך
הא אליה: 9 ואמר מא חבית ארי את מסר ית עבדך בידא דאחאב למקטלי:
10 קיים הוא ייי אלהי־ אם אית עם ומלכו דלא שלח רבוני לתמן למבעך

Targ. ולא ימות בריה; Änderung aus dogmatischen Gründen; f (ברה)יה Hebraismus, und fällt aus der Konstruktion heraus. 23 ואמר, b g + לה, vgl. XIII c. — חי Targ. דהייא, vgl. zu v. 1; b g חיא, wohl Hebraismus. 24 אל־אליהו Targ. לאליה, a לות אליה, vgl XIX a. — ודבר in allen Rezensionen ופתגמא: wegen des darauf bezüglichen אנון habe ich aber den pl. ופתגמיא gesetzt; vgl. I Sam 1 23 I Reg 8 56; Jer 23 18 דברי Targ. פתגמוהי; Hag 2 5 הדבר Targ. פתגמיא.

Kap. 18. 2 חזק jp als subst. תקות, w als Verb תקיף vokalisiert, beides Verschreibungen; ich lese תקיף als adj. 3 ירא Targ. דחיל; die jem. Hss. + הטאין, was wohl ein späterer Zusatz ist, da דחיל nur ein Objekt verträgt (הטאין oder מן קדם ייי); vgl. v. 12, wo bloß q w diesen Zusatz haben. 10 שם Targ. לתמן, vgl. X a; f תמן, vgl.

ואמרו לא הוה כא ומומי ית מלכותא וית עמא ארי לא משכח לך: 11 וכען
את אמר איזיל אימר לרבונך הא אליה: 12 ויהי עד דאנא אזיל מלותך
ורוחא מן קדם ייי יטלנך לאתר דלא אדע ואהך לחואה לאחאב ולא
ישכחינך ויקטלינני ועבדך דחיל מן קדם ייי מזעורי: 13 הלא אתחוה
לרבוני ית דעבדית כד קטילת איזבל ית נביא דייי ואטמרית מנביא דייי
מאה גברא חמשין חמשין גברא במערתא וסוברתנון בלחמא ובמיא:
14 וכען את אמר איזיל אימר לרבונך הא אליה ויקטלנני: 15 ואמר אליה
קיים הוא ייי צבאות דמשמישנא קדמוהי ארי יומא דין אתחזי ליה: 16 ואזל
עובדיה לקדמות אחאב וחוי ליה ואזל אחאב לקדמות אליה: 17 והוה כד
חזא אחאב ית אליה ואמר אחאב ליה האת דין עכריה דישראל: 18 ואמר
לא עכרית ית ישראל אלהין את ובית אבוך בדשבקתון ית פקודיא דייי
וטעיתון בתר בעליא: 19 וכען שלח כנוש לותי ית כל ישראל לטור
כרמלא וית נביי בעלא ארבע מאה וחמשין ונביי אשירתא ארבע מאה
אכלי פתורא דאיזבל: 20 ושלח אחאב בכל תחום בני ישראל וכנש ית
נביי שקרא לטור כרמלא: 21 וקריב אליה לות כל עמא ואמר עד אמתי
אתון פליגין לתרתין פלגון הלא ייי הוא אלהים פלחו קדמוהי בלחודוהי
ולמא אתון טען בתר בעלא דלית ביה צרוך ולא אתיבו עמא יתיה פתגם:
22 ואמר אליה לעמא אנא אשתארית נביא קדם ייי בלחודי ונביי בעלא
ארבע מאה וחמשין גברא: 23 ויתיהבון לנא תרין תורין ויבחרון להון תורא
חד ויהדמוניה וישוון על אעיא ואישתא לא ישוון ואנא אעביד ית תורא חד
ואתין על אעיא ואישתא לא אשוי: 24 ותקרון בשום טעותכון ולא תתענון
מן קדם דלית בהון צרוך ברם אנא אצלי בשמא דייי וישלח מימריה

XX a. 12 (ירא את־יהוה) w + להדא, wegen v. 8, vgl. I. 13 (אשר)את Targ. ית; f מה, was wohl auf ursprüngliches ית מה hindeutet, wobei ית nachher ausfiel. 18 ותלך f וטעיתון; alle anderen Rezensionen ואזלתון, vgl. XV. 20 (בכל־)בני ישראל f תחום ישראל, alle anderen Rezensionen בני ישראל; in beiden Lesarten scheint je ein Wort ausgefallen und תחום בני ישראל die ursprüngliche Lesart zu sein; vgl. III. — את Targ. ית, k + כל, vgl. XIII a. 21 לכי Targ. טען . . ., Q אזלין, vgl. XV. 22 אל־העם f לכל עמא, vgl. XIII a. 23 ונתתי Targ. ואתין; f ואושוו, wegen des vorangehenden und folgenden, vgl. I.

ויהית אישתא ארי יי הוא אלהים ואתיבו כל עמא ואמרו תקין פתגמא
25 ואמר אליה לנביאי בעלא בחרו לכון תורא חד ועבידו קדמותא ארי
אתון סגיאין וקרו בשום טעותכון ואישתא לא תשוון: 26 ונסיבו ית תורא
דיהב להון ועבדו וקרו בשום בעלא מצפרא ועד עידן טיהרא למימר בעלא
עננא ולית קל ולית דעני ואשתטו על איגורא דעבד: 27 והוה בעידן
טיהרא וחייך בהון אליה ואמר קרו בקל רב ארי אתון אמרין דחלא הוא
דילמא שועי ליה או אשתדפא אשתדיף או אורח הות ליה או דילמא דמוך
הוא ויתער: 28 וקרו בקל רב ואתהממו כנימוסיהון בסיפין וברומחין עד
דאשתפיך דמא עליהון: 29 והוה כמעבר טיהרא ואשתטיאו עד למסק
מנחתא ולית קל ולית דעני ולית דמצית: 30 ואמר אליה לכל עמא קרבו
לותי וקריבו כל עמא לותיה ובנא ית מדבחא דיי דהוה מפגר: 31 ונסיב
אליה תרתא עסרי אבנין כמנין שבטי בני יעקב דהוה פתגמא דיי עמיה
למימר ישראל יהי שמך: 32 ובנא ית אבניא מדבחא בשמא דיי ועבד
מזקתא כבית סאתן זרעא סחור סחור למדבחא: 33 וסדר ית אעיא והדים
ית תורא ושוי על אעיא: 34 ואמר מלו ארבעה כדין מיא ואריקו על עלתא
ועל אעיא ואמר תנו ותנו ואמר תליתו ותליתו: 35 ואזלו מיא סחור סחור
למדבחא ואף ית מזקתא מלא מיא: 36 והוה במסק מנחתא וקריב אליה
נבייא ואמר יי אלהיה דאברהם יצחק וישראל יומא דין יתידע ארי את יי
דשכינתך שריא בישראל ואנא עבדך ובפתגמך עבדית ית כל פתגמיא
האלין: 37 קביל צלותי יי באישתא קביל צלותי יי במטר וידעון עמא
הדין במעבדך להון נסא ארי את יי אלהים ואת ברחמתך יתהון משתאיל
להון במימרך לאתבותהון לדחלתך ואנון יהבו ית לבהון פליג: 38 ונפלת
אישתא מן קדם יי ואכלת ית עלתא וית אעיא וית אבניא וית עפרא וית

---

24 אלהיכם p· טעותכון habe ich mit w in den pl. geändert wegen des darauf bezüglichen בהון aller jem. Hss; die anderen Überlieferungen haben ביה dafür. ויען m w: ואתיבו, vgl. XI; die anderen Rezensionen ואתיב, vgl. XXI d. 25 ויקראו j p q: ויתקרון, wohl wegen v. 24, vgl. I. 26 ויעשו b: ויעבידו, vgl. XVI. ויפסחו g Ra Q: ואשתטו, alle anderen Rezensionen: ומשתטן.

מיא דבמוקתא לחיכת: 39 וחזו כל עמא ונפלו על אפיהון ואמרו יי הוא
אלהים יי הוא אלהים: 40 ואמר אליה להון אחודו ית נביי בעלא אנש
לא ישתיזב מנהון ואחדונון ואחתנון אליה לנחלא דקישון ונכסנון תמן:
41 ואמר אליה לאחאב סק אכול ואישת ארי קל אתרגושת מטרא:
42 וסליק אחאב למיכל ולמשתי ואליה סליק לריש כרמלא וגחין על ארעא
ושוי אפוהי בין ברכוהי: 43 ואמר לעולימיה סק כען סכי לאורח מערבא
וסליק וסכא ואמר לית מדעם ואמר תוב שבע זמנין: 44 והוה בזמנא
שביעיתא ואמר הא עננא זעירא כפסת יד גבר סליק מן מערבא ואמר סק
אמר לאחאב אודרז וחות ולא יעכבינך מטרא: 45 והוה עד דמזדרז ונחית
ושמיא אתחפיו עננין ורוחא והוה מטר סגי ורכיב אחאב ואזל ליזרעאל:
46 ורוח גבורא מן קדם יי הות עם אליה וזריז חרציה ורהט קדם אחאב
עד דאתא ליזרעאל:

Kap. 19.

1 וחוי אחאב לאיזבל ית כל דעבד אליה וית כל דקטל ית כל נביי שקרא
בחרבא: 2 ושלחת איזבל אזגדא לות אליה למימר כדין יעבדן דחלתא
וכדין יוספן אלהין בעדנא הדין מחר אשוי ית נפשך כנפשא דחד מנהון:
3 וחזא וקם ואזל לשיזבא נפשיה ואתא לבאר שבע דלשיבט יהודה ושבק
ית עולימיה תמן: 4 והוא הליך במדברא מהלך יומא ואתא ויתיב תחות
רתמא חד ושאיל ית נפשיה לממת ואמר סגי לי ארכא עד אמתי אנא מטרף
כדין כען יי סב נפשי ארי לא טב אנא מאבהתי: 5 ושכיב ודמוך תחות
רתמא חד והא דין מלאכא קריב ביה ואמר ליה קום אכול: 6 ואסתכי
והא אסדוהי חררה מעפפא וצלוחיתא דמיא ואכל ושתי ותב ושכיב:
7 ותב מלאכא דיי תנינות וקריב ביה ואמר קום אכול ארי סגיאת מנך
אורחא: 8 וקם ואכל ושתי ואזל בחילה דאכילתא ההיא ארבעין יממין

39 ויירא Targ. וחזו, vgl. XI; k m o q: וחזא, vgl. XXI d. 41 ושתה f p: ישתי Hebraismus. 46 מתניו c d: ית חרציה, vgl. XIII b.

Kap. 19. 2 a b c d f g? יעבדון, o s: יוספון, vgl. XVII 5; beachte, daß die angeführten Rezensionen je ein Verb im masc. und eines im fem. haben (ein nomen regens!). 7 סגיאת fem. wegen אורחא; alle Rezensionen haben סגי.

וארבעין לילון עד דאתא לטורא דאתגלי עלוהי יקרא דייי לחורב: 9 ועל
לתמן למערתא ובת תמן והא פתגמא דייי עמיה ואמר ליה מא לך כא אליה:
10 ואמר קנאה קניתי קדם ייי אלהי צבאות ארי שבקו קימך בני ישראל ית
מדבחך פגרו וית נביאך קטילו בחרבא ואשתארית אנא בלחודי ובעו ית
נפשי למקטלי: 11 ואמר פוק ותקום בטורא קדם ייי והא ייי מתגלי
וקדמוהי משרית מלאכי רוחא מפרקין טוריא ומתברין כיפיא קדם ייי לא
במשרית מלאכי רוחא שכינתא דייי ובתר משרית מלאכי רוחא משרית
מלאכי זיעא לא במשרית מלאכי זיעא שכינתא דייי: 12 ובתר משרית
מלאכי זיעא משרית מלאכי אישתא לא במשרית מלאכי אישתא שכינתא
דייי ובתר משרית מלאכי אישתא קל דמשבחין בחשי: 13 והוה כד שמע
אליה וכריך אפוהי בשושפיה ונפק וקם בתרע מערתא והא עמיה קלא
ואמר מא לך כא אליה: 14 ואמר קנאה קניתי קדם ייי אלהי צבאות ארי
שבקו קימך בני ישראל ית מדבחך פגרו וית נביאך קטילו בחרבא
ואשתארית אנא בלחודי ובעו ית נפשי למקטלי: 15 ואמר ייי ליה איזיל
תוב לאורחך למדבר דמשק ותהך ותמשח ית חזאל למהוי מלכא על ארם:
16 וית יהוא בר נמשי תמשח למהוי מלכא על ישראל וית אלישע בר שפט
ממישר מחולה תמשח למהוי נביא תחותך: 17 ויהי דישתיזב מחרבא
דחזאל יקטול יהוא ודישתיזב מחרבא דיהוא יקטול אלישע: 18 ואשאר
בישראל שבעה אלפין כל רכוביא דלא כרעא לבעלא וכל פומא דלא נשיק
ליה: 19 ואזל מתמן ואשכח ית אלישע בר שפט והוא רדי תרי עסר
פדנין דתוריא צמידין קדמוהי והוא בחד מתרי עסר ועבר אליה לותיה
ורמא שושפיה עלוהי: 20 ושבק ית תוריא ורהט בתר אליה ואמר אשק
כען לאבא ולאמא ואהך בתרך ואמר ליה איזיל תוב ארי מא עבדית לך:
21 ותב מבתרוהי ונסיב ית פדן תוריא והדמיה ובמני תוריא בשיל להון
בסרא ויהב לעמא ואכלו וקם ואזל בתר אליה ושמשיה:

---

10 u. 14 לקחתה b c d g: למקטלה Hebraismus. 16 מאבל Targ. ממישר; vgl. ebenso Jud 7 22; ferner ib. 11 33: אבל, Targ. מישר; ib. 4 11: אלון, Targ. מישר. 18 כרעא a b c d f g: כרעו, vgl. XVII, 21 ובכלי Targ. ובמני, vgl. IV; f: ובמן, vgl. XXII.

Nachtrag (zu oben A III): Nach eingehender Untersuchung der anderen alten Versionen möchte ich heute in den hier behandelten Fällen doch wirkliche Varianten zum hebräischen Texte sehen.

Bemerkung: Da die Druckerei noch nicht ausreichend mit Typen babylonischer Punktation ausgerüstet war, mußte statt des babyl. Pataḥ für diesmal ֜ gesetzt werden. Die Druckerei hat sich aber bereit erklärt, ihre Bestände der genannten Typen so zu ergänzen, daß sie in Zukunft auch babylonisch punktierte Texte herausbringen kann. Der ZAW ist damit eine Möglichkeit der Erweiterung ihres Interessenkreises geboten, die sie dankbar begrüßt und nützen wird. HEMPEL.

Frommannsche Buchdruckerei (Hermann Pohle) in Jena

Lebenslauf

Ich, Alexander Sperber, jüd. Glaubens, wurde am 15. Sept. 1897 zu Czernowitz in der Bukowina geboren. Vom Herbst 1908 bis zum Sommer 1914 besuchte ich das K. K. I. Staatsgymnasium meiner Heimatstadt, von Herbst 1914 ab das K. K. Sophiengymnasium in Wien, wo ich am 3. Aug. 1916 die Reifeprüfung bestand. Hierauf bezog ich die Universität Wien, wo ich bis zum Herbst 1918 unter Prof. Geyer und Dr. Torczyner orientalische Philologie studierte. Infolge der Not der Nachkriegszeit mußte ich in der Folge meine Studien eine Zeitlang privatim fortsetzen; im Winter 1919 gelang es mir, für 2 Semester nach Berlin zu gehn, wo ich bei den Herren Professoren Sachau, Mittwoch und Weil hörte. Im Sommer 1924 studierte ich bei den Herren Professoren Kahle und C. Clemen in Bonn.

Mein Interesse galt in erster Linie dem Studium der alttestamentl. Literatur, u. zw. wesentlich mit Rücksicht auf die Textkritik. So untersuchte ich eingehend die Frage nach dem Verhältnis der alten Übersetzungen zum masoretischen Text. Diesem Studium konnte ich auch nach meiner Promotion obliegen, als ich von der „Akademie für die Wissenschaft des Judentums“ in Berlin mit der Herausgabe des Prophetentargums beauftragt wurde. Ich habe seither auf deutschen und engl. Bibliotheken reichhaltiges Material hierfür gesammelt und die Verarbeitung dieses Materials als Habilitationsschrift bei der philos. Fakultät der Universität Bonn eingereicht. Außerdem habe ich die gesamten alten Versionen durchgearbeitet und mich besonders auch mit den Problemen der Septuaginta befaßt.

Allen meinen Lehrern sage ich Dank; besonders möchte ich aber Herrn Prof. Kahle für die vielen Anregungen und die mannigfache Förderung, die er meinen Arbeiten hat zuteil werden lassen, danken.